

Pyčiaus tekstų knygos recenzentai raidžių praleidimo klaidų pavyzdžiu yra nurodę kur. *pečluoaste*, antrajame šio dūrinio sande norėdami matyti la. *-sluota* (Baltistica XXI (1) 101). Tačiau šis žodis iš tikrųjų yra lituanizmas, tiksliai perteikiantis lie. *pėčšluōstē* (tar. be *-š-*); į P, beje, dabar įtrauktas *pėčšluoats* (s.v. *Ofenbesen*), tik nežinia, ar čia atsižvelgta į recenzentų pastabą, ar savarankiškai pasirinktas kitas žodis.

Be paties žodyno, recenzuojamoje knygoje dar yra (nuo 351 p.) įvairių priedų. Pirmiausia eina valtės, jos dalių, žvejybos įrankių piešiniai ir kita iliustracinė medžiaga, žvejybos vietų Mariose ir aplinkinių mikrotoponimų sąrašas, dažnesnių Marių ir jūros žuvų atskiri sąrašukai. Toliau įdėtos kuršininkų gramatikos lentelės, kur, kaip pats sudarytojas prisipažįsta, pateiktos apibendrintos kaitybos formos (tad vėl neaišku, kiek ir kur nutolstama nuo natūralios kalbos gramatikos). Atskirai perspausdinami į 1786 m. Sankt Peterburge išleistą pasaulio kalbų žodyną patekę kuršininkų žodžiai, prie kurių Pyčius dar prirašo dabartinius ekvivalentus. Kelerio-pai didesnis yra lyvių ir kuršininkų panašių žodžių gretinamasis žodynėlis, sudarytas paties Pyčiaus. Jame, be skolinių, yra nemažai ir tokių žodžių, kurių panašumas visai atsitiktinis ir todėl apie pačių kalbų artumą, jų kontaktus bei sąveiką nieko nesako. Pačioje pabaigoje dar papasakota – gaila, tik vokiškai – apie kuršininkų vaikų keletą žaidimų.

R. Pyčiaus naujasis žodynas – tai, be jokios abejonės, rimtas jau bemaž visai išnykusios kuršininkų kalbos, ypač jos leksikos, skurdokų pažinimo šaltinių papildymas. Tačiau naudotis šiuo šaltiniu reikės apdairiai, neimti visko už tikrą pinigą. Dar prieš atsiverčiant žodyną gerai būtų kiekvienam žinoti, kad tai nėra tiksli

tradicinės kuršininkų leksikos kopija. Žodynas bus naudingas ir neklaidins, viena, tik išmokus skirti, kas priklauso tradicinei kuršininkų kalbai ir kas tikrai Pyčiaus idiolektui (jau pusšimtis metų, kaip nebeturinčiam pastovių kontaktų su kuršininkų kalba), ir, antra, tik suvokus ir nepamirštant, kad tai ne tiek deskriptyvinio (aprašomojo), kiek preskriptyvinio (norminamojo, standartizuojamojo, rekomendacinio) pobūdžio darbas, nors šiuo metu jau kaip ir per vėlu, rodos, kurti bendrinę ar bent rašomąją kuršininkų kalbą.

Vincas Urbutis

Symposium Balticum. A Festschrift to honour Professor Velta Rūķe-Draviņa/ Ed. by Baiba Metuzāle-Kangere and Helge D. Rinholm, Hamburg, 1990, 606 p.

Tiek savo turiniu, tiek savo išore ši knyga primena pačios profesorės Veltos Rūķės-Dravinios redaguotą ir 1970 m. išleistą žymiajam norvegų baltistui Christianui S. Stangui pagerbti darbų rinkinį „Donum Balticum”. „Mes pavadinome šį tomą „Symposium Balticum” simbolizuodami šešiasdešimt dviejų mokslininkų suėjimą įteikti šią dovaną profesorei Rūķei-Draviniai, taip pat parodydami jos pačios sugebėjimą sutelkti apie save mokslininkus, studijuojančius, tyrinėjančius ir aprašančius įvairius kalbos ir baltų kalbų, baltų folkloro ir kultūros aspektus”, – rašo knygos redaktoriai. Šių gražių komplimentų profesorei Velta Rūķe-Draviniai iš tikrųjų nusipelnė. Dar jauna Janio Endzelyno mokinė, entuziastinga savo gimtosios latvių kalbos tyrėja, ne savo noru palikusi tėvynę, atkakliu darbu, neišsenkančia energija ir įgimtais gabumais pasiekė tiek, jog jos vardas visada su pagarba ir dėkingumu bus minimas ne tik baltistų,

bet ir kalbininkų, tiesiogiai nesusijusių su baltistikos problemomis.

Ne visi tie šešiasdešimt du savo straipsniais pasiryžę pagerbti Veltą Rūkė-Dravinia išvydo šį įspūdingą leidinį: dar prieš knygos pasirodymą iš gyvųjų tarpo pasitraukė latvis Alfredas Gateris, čekas Pavelas Trostas, lenkas Stanislavas Kolbuszewskis. Buvo lemta, jog čia skelbiami šių baltistų straipsniai buvo jų paskutinis indėlis į pamėgtą mokslo sritį.

Kaip pačios V. Rūkės-Dravinios mokslinė veikla, taip ir „Symposium Balticum“ publikuojami straipsniai yra labai įvairūs ir jų čia detaliau aptarti, žinoma, neįmanoma.

Simpoziumo „dalyviai“ pristatomi čia alfabeto tvarka, ir knyga pradedama mūsų kalbininko Kazimiero Ambraso-Sasnavos lietuvių kalba skelbiamu straipsniu „Vertimo normos problema“ (p. 13–20). Autorius šiame straipsnyje aptaria per pastaruosius keliolika metų paskelbtus šios problemos tyrinėjimus. Jo išvada: „Vertimo norma susijusi ne tik su kalbiniais, bet ir nekalbiniais faktoriais. Todėl grožinės literatūros vertimo norma laikytini intelektualiosios visuomenės dalies visuotinai pripažinti kintantys reikalavimai, priklausą nuo etinio, filologinio ir viso kultūrinio lygio tam, kad vertimuose be pateisinamos priežasties nebūtų nusižengta nė vienai kalbos pakopai ir šiaip maksimaliai perteikta originalo informacijos visuma bei tolygus emocinis poveikis“ (p. 19).

Apskritai lietuvių filologai šiame leidinyje yra pakankamai gausiai atstovaujami. Vladas Grinaveckis pateikia straipsnį „Galūnių redukcijos raida lietuvių kalbos tarmėse“ (p. 129–133). Simas Karaliūnas straipsnyje „Notes on Latvian Etymology“ (p. 177–180) mėgina naujai aiškinti lat. *guns* ‘ugnis’ fonetinius pasikeitimus ir linkęs šį augšzemniekų tarmės žodį laikyti

labai senu archaizmu. Lat. *meita* ‘mergaitė, tarnaitė’, kuris šiaip dažniausiai laikomas skoliniu iš germanų kalbų, S. Karaliūnas, remdamasis pirmiausia faktu, jog tiek baltų, tiek jų kaimynų slavų bei finų tarpe buvęs paprotys jaunasias pirkti, sieja su lat. *mieti* ‘keisti’, *mitēt*, plg. lat. *brālis un māsa izgāja mietuos* ‘Bruder und Schwester heirateten Schwester und Bruder (einer andern Familie)’, *kazu miets* ‘die gegenseitige Heirat zweier Brüder und zweier Schwestern’. Jonas Palionis straipsnyje „Lettizismen in Bretkūnas Wortschatz“ (p. 355–359) aptaria mažiau abejonių keliančias Jono Bretkūno raštų latvybes: *patlabai* ‘noch, eben’, **slunė* ‘Gestell’, *stuirė* ‘Ruder’, *vanga* ‘Acker’. Jis taip pat nurodo, jog latvybių J. Bretkūno biblijos vertime esama daugiau negu kituose jo raštuose. Janina Rėklaitienė straipsnyje „On Form and Function in the Lithuanian Past Tense“ (p. 369–378), remdamasi vaikų kalbos faktais, nagrinėja lietuvių kalbos morfologijos paprastėjimo tendenciją, atsispindinčią būtojo kartinio laiko vartosenoje. Tai ypač įdomus ir vertingas straipsnis, juo labiau, kad lietuvių lingvistinėje literatūroje mes beveik neturime tyrinėjimų, skirtų vaikų kalbos problemoms. Latvių kalbotyroje, kaip žinome, puikių darbų šiais klausimais yra paskelbusi V. Rūkė-Dravinia. Buvusi Vilniaus universiteto dėstytoja, dabar gyvenanti Izraelyje, Neda Stražas-Kameneckaitė straipsnyje „Phraseological Expression of ”Work” in Lithuanian, Russian and German“ (p. 489–497) aptaria lietuvių, rusų, vokiečių kalbos darbą žyminčius frazeologizmus, jų vaizdingumą, atskirų kalbų specifiką. Čia reikėtų priminti, jog N. Stražas-Kameneckaitė įvairiuose lingvistiniuose leidiniuose yra paskelbusi ir daugiau šios srities tyrinėjimų. Literatūros tyrinėtojo Rimvydo Šilbajorio straipsnis

„Aspects of Contemporary Poetry in Lithuanian” (p. 511–519) skirtas mūsų poetų Sigitos Gedos, Marcelijaus Martinaičio, Juditos Vaičiūnaitės, Vytauto Bložės, Gintaro Patacko poezijai. Visą Simpoziumą „uždaro” Zigmo Zinkevičiaus straipsnis „Pastabos lietuvių tarmių istorijai” (p. 601–606), kuriame nurodoma, jog „viena iš svarbiausių ankstyvųjų lokalinių fonetikos ypatybių, lėmusi vėlesnį tarmių formavimąsi, buvo nosinių balsių *a*, *ę* ir junginių *an*, *am*, *en*, *em* susiaurėjimas rytinėje ploto dalyje, turėjęs paralelę kaimynų slavų kalboje” (p. 601). Straipsnyje taip pat aptariama dzūkavimo atsiradimas ir kiti tarmių formavimosi procesai. „Iš visų lietuvių tarmių archaiškiausią kalbos modelį iki šiol išlaikė v a k a r ū a u k š t a i č i a i. Tai lėmė pietuose kaimynystė su archaišką kalbos pobūdį turėjusiais vakarų baltais, ypač prūsais (jie artimesnes lietuvių tarmes veikė archaizuojamai), ir padėtis etnografinės Lietuvos viduryje” (p. 602).

Daug įdomių straipsnių paskelbė gerai žinomi baltų kalbų tyrinėtojai kitų šalių, pirmiausia, žinoma, V. Rūkės-Dravinios gimtosios Latvijos filologai. Latvių kalbos dalyvių tyrinėtoja Aleksandra Eiche¹ skelbia straipsnį „The Influence of the Literary Genre on the Distribution of Participles in Latvian” (p. 53–61), kuriame palyginama dalyvių vartoseną 1960–1970 metų latvių grožinėje literatūroje ir Ansio Lerchio-Puškaitis XIX a. pabaigoje užrašytose Džūkštės apylinkių pasakose. Alfredo Gaterio straipsnyje „Etymologische und volksetymologische Wortdeutung und Wortbildung in den Dainas” (p. 119–

¹ Plg. jos disertaciją „Latvian Declinable and Indeclinable Participles. Their Syntactic Function, Frequency and Modality” (Stockholm, 1983).

128) pateikiama įdomių latvių liaudies dainų tautologijos pavyzdžių, kurie susiję su atitinkamų žodžių etimologija ar liaudies etimologija. Rasma Gryslė straipsnyje „Latviešu leksisko heterotonu tipi” (p. 135–140) tęsia jau seniai jos pradėtus latvių kalbos skiemens intonacijos tyrinėjimus². Benjaminio Jėgerio straipsnyje „Zur Etymologie von lett. *neģēlis* ‘der Abscheuliche, Niederträchtige, ein Nichtsnutziger, ein Dummkopf’ (p. 171–176) pateikiama nauja šio žodžio etimologija – siejamas su lat. *dzēlīgs* ‘kandus, geliantis, žvarbus’, liet. *gēlti*. Neseniai išleisto latvių kalbos etimologinio žodyno autorius Konstantinas Karulis straipsnyje „Zur lettischen Etymologie von *solīr*” (p. 181–184) lat. *solīr* ‘žadėti, siūlyti’, anksčiau daugelio tyrinėtojų laikytą skoliniu iš slavų, mėgina sieti su ide. šaknies **seu-* ‘lenkti, sukti, varyti’ žodžiais. Tiek lietuvių kalbininkams, tiek folkloristams turėtų būti įdomus Bairo Metuzalės-Kangerės straipsnis „Diminutives in Folk-Songs from the Border Region of Courland and Samogitia” (p. 301–312), kuriame analizuojama paribio lietuvių (žemaičių) ir latvių liaudies dainų diminutyvų vartoseną. Marta Rudzytė straipsnyje „Archaizms latviešu tautasdziesmās” (p. 411–421) atkreipia dėmesį, jog latvių aukštaičių sėliškosios patarmės liaudies dainose yra išlaikyta priešdėlio vartosenos archajiška ypatybė, kuri nėra būdinga kitoms kaimyninėms latvių kalbos tarmėms. Baltų mitologijos tyrėjams turėtų būti įdomus Vairo Vykis-Freibergos (Vīkis-Freibergs) straipsnis „The Major

² Plg. R. Gryslė, *Latviešu heterotoni*. – *Donum Balticum*, Stockholm, 1970, 155–161; *Latviešu zilbes intonāciju semantiskais svārs*. – *Baltistica*, I priedas, 1972, 73–80, ir kt.

Gods and Goddesses of Ancient Latvian Mythology” (p. 555–574), kuriame, daugiausia remiantis latvių liaudies dainomis, aptariamos tokios latvių mitologijos būtybės kaip *Dievs, Laima, Māra, Pērkons, Jānis*. Valdis J. Zepas straipsnyje „The False Genitive Plural in Emigre Latvian” (p. 597–599) aptaria kai kurias jaunesniosios latvių emigrantų kartos kalbos ypatybes.

Raineris Eckertas toliau tęsia savo bitininkystės terminologijos tyrinėjimus. Šį kartą skelbia straipsnį „Zur baltischen Bezeichnung des Waldbienenstockes” (p. 45–52), kuriame nagrinėja tokius žodžius kaip lat. *drava*, lie. *drevė*, prūs. *drawine* ‘kubilas (iš drėvės)’ bei jų fonetinių variantų kilmę bei vartoseną. Bene pats produktyviausias šiuo metu latvių kalbos tyrinėtojas kitatautis, australas Trevoras G. Fennellas straipsnyje „The Classification of Latvian Masculine Nouns in -s, -is, -ns” (p. 73–81) apžvelgia, kaip šios grupės latvių kalbos daiktavardžiai buvo klasifikuojami įvairiose latvių kalbos gramatikoje nuo J.G. Rehehuseno 1644 metų „Manuductio Ad Linguam Lettonicam” iki 1951 metų J. Endzelyno „Latviešu valodas gramatika”. 1986 metais tragiškai gyvenimą palikęs lenkų baltistas Stanislavas F. Kolbuszewskis savo straipsnį „Vārds *čarpaks* ‘zvejas rīks’ Višķos” (p. 197–212) skiria skolinių (*čarpaks, kvarta, sēčka*), į Latgalos tarmes patekusių iš šio krašto rusų sentikių kalbos, istorijai. Olandų kalbininkas Frederikas Kortlandtas straipsnyje „Old Prussian Infinitives in -ton and -twei” (p. 213–218) nagrinėja prūsų kalbos veiksmožodžio bendračių vartoseną. Labai įdomią vietovardžių problemą – vokiškas Latvijos vietovardžių formas tyrinėja vokiečių kalbininkas Wolfgangas Lauris straipsnyje „Ortsnamen-kundliche Miszellen” (p. 239–247).

Amerikietis Jules F. Levinas, prisiminęs Marijos Gimbutienės lietuvių kalbos pamokas, straipsniu „Lithuanian Accent as a Descriptive Notational Problem” (p. 249–256) ryžosi pateikti originalią, autoriaus nuomone, kitataučiams lengviau suvokiama lietuvių kalbos kirčių žymėjimo sistemą. Šveicarų baltistas Janas Peteris Locheris toliau tyrinėja lietuvių poezijos vertimo į vokiečių kalbą problemas – „Probleme der nominalen Determinierung – anhand von Übersetzungen moderner litauischer Dichtung ins Deutsche” (p. 257–266). Tarp „Simpoziumo” dalyvių esama šį kartą ir japono. Helsinkyje finougrių kalbas studijavęs ir jau spėjęs japonams parašyti du suomių kalbos vadovėlius Kazuto Matsumura straipsniu „Remarks on Verbal Compounds in Estonian” (p. 291–300) parodo, jog ir estų kalbos problemos jam nėra svetimos. Šis japonų kalbininkas ir praktiškai puikiai kalba estiškai. Be kita ko, jis 1988 metais lankėsi Lietuvoje. Latvių kalbos prielinksnio *aiz* ir rusų *za* tam tikra lyginamoji vartosenos analizė pateikiama Ulricho Obsto straipsnyje „Der Ausdruck einiger räumlischer Verhältnisse im Lettischen und im Russischen, besonders mit Hilfe der Präpositionen *aiz* und *za*” (p. 335–346). Džefrio (Jefrey) I. Presso straipsnis „Typology, Vocabulary, Baltic and the Slavonic Vowel *y*” (p. 361–364) yra jo būsimosios knygos apie slavų kalbų fonologiją ištrauka. Jaanas Puhvelas straipsnyje „On Terms for ‘nit’ in Baltic and Balto-Finnic” (p. 365–368) mėgina išaiškinti liet. *glinda*, lat. *gnīda* ir jų giminaičių kilmę. Liet. *glind-*, kuri negali būti atskiriama nuo lot. *lēns* (gen. *lendis*), jo nuomone, galėjusi kilti iš ide. **gni-n-d-*, est. *ting* gali būti rusiškos kilmės, rusiškas šio parazito pavadinimas galėjo paveikti ar net išstumti prabaltišką jo pavadinimą latvių

kalboje (pirmiausia Latgaloje). Helgés D. Rinholmo straipsnis „On the Meaning of the Lithuanian Preposition and Preverb *ùž, už-*” (p. 379–402) labai novatoriškas savo tyrimo metodika. Be to, jis mums suteikia ir tam tikrą jo disertacijos, iki šiol, gaila, platesniems baltistų sluoksniams neprieinamos, vaizdą. Williamas R. Schmaltiegas toliau tęsia savo baltų kalbų veiksmožodžio istorijos tyrinėjimų seriją. Šį kartą jis skelbia straipsnį „A Comment on the Latvian Debitive” (p. 427–432). Friedrichas Scholzas straipsnyje „Kompositionaller Parallelismus im lettischen Volkslied und die Entwicklung des baltischen Volksliedes” (p. 433–443) nagrinėja kai kurias baltų senovę atspindinčias latvių liaudies dainų ypatybes. Vladimiras Toporovas straipsnyje „K rekonstrukcii odnogo baltijskogo ritual'nogo termina” (p. 521–534) nagrinėja su senovės baltų lavonų deginimo ritualu susijusį Sovijaus mitą, be kita ko, nurodydamas, kad Sovijaus vardą veikiausiai derėtų sieti su iš veiksmožodžio *šauti (*sauti) ‘kišti, stumti, judinti’ (plg. lie. šauti) kilusiu tipo *šovēj(a)s/sovēj(a)s bendriniu daiktavardžiu. Keletą su Kristijono Donelaičio kūryba susijusių problemų (metrika ir kalba, pasakėčios, pietizmas ir realizmas) straipsnyje „Anmerkungen zu Donelaitis” (p. 535–540) nagrinėja daug lietuvių filologijai ir kultūrai nusipelnęs čekų kalbininkas Pavelas Trostas. Senosios baltų religijos problemoms skiriamas vengrų filologo Vilmošo Voigto straipsnis „Baltic and Balto-Finnic Lists of Gods” (p. 575–585). Latvių kalbos įtaką lyvių kalbai nagrinėja Eduardas Vääris („Lettische Elemente im Livischen”, p. 587–592).

Trumpai paminėjome straipsnius, kurie vienu ar kitu atžvilgiu gali būti įdomesni lietuvių filologams. Baigiant gal vertėtų pridurti, jog tokiais įspūdingais

straipsnių rinkiniais baltų kalbotyros istorijoje buvo pagerbti tik Filipas Fortunatovas, Janis Endzelynas, Christianas S. Stangas ir Velta Rūkė-Dravinia.

Algirdas Sabaliauskas

Colloquium Pruthenicum primum. Papers from the First International Conference on Old Prussian held in Warsaw, September 30th–October 1st, 1991/ Ed. by Wojciech Smoczyński and Axel Holvoet, Warszawa: Wydawnictwa Uniwersitetu Warszawskiego, 1992, 184 p.

Varšuvos universiteto Baltų filologijos katedros vedėjo prof.dr. Wojciecho Smoczyńskio iniciatyva 1991.IX.30–X.1 įvyko kolokviumas, skirtas prūsų ir kitų baltų kalbų istorijai. Šio kolokviumo medžiagą ir pateikia recenzuojamasis leidinys „Colloquium Pruthenicum primum”, kuriame paskelbta aštuoniolika vertingų mokslinių straipsnių iš prūsistikos ir baltistikos.

Leidinys prasideda Wojciecho Smoczyńskio pratarne (p. 5–6). Toliau eina Rainerio Eckerto straipsnis „Gibt es eine altpreussische Phraseologie?” (p. 7–11). Erico P. Hampto straipsnyje „Old Prussian *brāti, brote; ducti*” (p. 13–14) keliama hipotezė, kad pr. (III) *brāti* (bei *brote* E 173), *ducti*, lie. *duktē* ir kt. esą ne iš ide. *-ēr, o būtent iš ide. *-ē (žr. dar E.P.Hamp KZ CIII 102–103). Tačiau tokia hipoteze galima abejoti, plačiau žr. mano Baltų ir kitų ide. kalbų santykiai (= Balt. sant.), p. 34–38, 40–42, 62–72 (ir liter.).

K. Jaunius-K. Būgos hipotezę, kad pr. *arwaykis* „kumelaitis” giminaitis esąs su s.ind. *ārvā* „Renner”, vykusiai pagrindė Simas Karaliūnas straipsnyje „New findings in Prussian etymology (names for